

**РЕЛИГИИ, НОВИ РЕЛИГИОЗНИ ДВИЖЕНИЯ И СЕКТИ.
СЪВРЕМЕННАТА РЕЛИГИОЗНА СИТУАЦИЯ В
БЪЛГАРСКОТО ИНТЕРНЕТ ПРОСТРАНСТВО
МАРТИН КИРИЛОВ**

**RELIGIONS, NEW RELIGIOUS MOVEMENTS AND SECTS.
THE CONTEMPORARY RELIGIOUS SITUATION IN THE
BULGARIAN INTERNET SPACE
MARTIN KIRILOV**

Резюме: Днес в България има официално регистрирани повече от 190 различни вероизповедания, но в Мрежата, освен на техните страници, можете да попаднете и на стотици други сайтове на религиозна тематика на български език. Каква е разликата между вероизповедание, религиозно движение, секта и окултизъм, окултни и езотерични движения и как могат да се разпознаят и селектират отделните организации? В този материал ще бъде направен опит за намирането на тези и други отговори, както и кратък анализ на съвременната религиозна ситуация в българското интернет пространство.

Ключови думи: религия, общност, религиозни уебсайтове, религиозни движения, медии и религия

Summary: Today, there are more than 190 different denominations officially registered in Bulgaria, but in addition to their web pages, you can find

hundreds of other religious sites in Bulgarian. What is the difference between religion, religious movement, sect and occultism, occult and esoteric movements and how can individual organizations be recognized and selected? This material will attempt to find these and other answers, as well as to make a brief analysis of the contemporary religious situation in the Bulgarian Internet space.

Key words: religion, community, religious websites, religious movements, media and religion

Дейността на повечето от религиозните организации в България рядко или почти не се отразява от средствата за масова информация. Интересът на електронните медии и печатните издания най-често се свежда до репортажи за големите религиозни празници на някои от традиционно представените вероизповедания у нас или при отразяване на възникнал скандал, или пък на друго необичайно или любопитно събитие. Специализираните предавания за религия в светските медии се броят на пръсти, ако въобще ги има.

Новите религиозни движения често се слагат под един общ знаменател „секти“ и се представят от медиите предимно в негативна светлина.

Не е за пренебрегване и фактът, че в по-голямата си част журналистите в електронните медии и печата не са запознати с някои особености, обичаи, терминология и специфики на религиозната дейност и понякога, дори и неволно, спомагат за създаването на нелепи, обидни или дори недопустими за вярващите ситуации.

Поради тези причини религиозните организации се опитват сами да изградят свои собствени медийни канали и така да популяризират директно, без посредници дейността си. Технологиите през последните 15–20 години позволиха масовото навлизане на Интернет във всички области на човешката

дейност. Откриха се нови начини и достъпни възможности пред всяка една организация (в това число и религиозните) да създаде свой уеб сайт, уеб портал, уеб радиостанция или дори уеб телевизия.

Целта на това проучване е изследване на откритите до този момент религиозни уеб сайтове на български език. Ще се открият конкретните им особености, специфики и съдържание. На базата на събраната информация ще бъде направен опит за типологизиране и класифициране на сайтовете на религиите по определени критерии.

Какво всъщност е „религиозен уеб сайт“?

Нека започнем първо с това какво се разбира под понятието „религия“? През хилядолетната история на човечеството хората са си задавали този въпрос и са опитвали да дадат свое определение. Терминът религия произлиза от латинската дума *religio* – почитам, съблюдавам. Тя пък, от своя страна, идва от глагола *religare* – свързвам, т.е. етимологията на думата религия ни показва, че тя е връзка с нещо по-висше от човека. Цицерон извежда значението от „регия“ – събирам, препрочитам, съблюдавам. Религията е форма на зачитане, скрупула (от лат. *Scrupula* – камъче), тя е и форма на въздържание (Форум „Наука“). Основният атрибут на всяка религия са нейните символи. Отношението към тях се изразява в определени ритуални действия. По този начин, чрез масовите специфични ритуали, религията свързва не само човека и божеството, но и създава здрави връзки между отделните индивиди, т.е. създава общност.

Най-популярното в руските религиоведчески среди определение за религия е на професор Виктор Гараджа: „Религия – това е миросглед и отношение към окръжаващия ни свят, както и подходящо поведение и специфични действия, тоест култ, основан на вяра в съществуването на един или повече богове, свещен, тоест един или друг вид сръхестествен“ (Гараджа 1995: 166). Друга по-стриктна

дефиниция на религията ни предлага Владимир Градев: Религията е съвкупността от чувства и действия, изрази, символи, знаци, отнасящи се до свръхсетивното, т.е. до различно равнище на реалност, с което се влиза във връзка чрез вярвания и практики, митове и ритуали (Градев, 2009). Кратко, но точно и ясно определение дава и руският философ Трубецкой: „Религия – това е организирано поклонение пред висшите сили“ (Цит. по Лифинцева, 2009).

Някои автори (Пламен Бочков, Веселин Методиев) обаче считат, че употребата на понятието религия извън културния кръг на юдейско-християнската цивилизация е неприемливо и се определя като интелектуален колониализъм. Възможно най-широкото определение за религия, според тях, включва вяра в свръхестествени същества и сили, символно изразяване на чувства и ритуално поведение. В по-разгърнат вид това определение ще изглежда като система от вярвания за свръхестествени сили и ритуална схема, чрез която се поддържа определен социален ред.

Техническият прогрес спомага за разпространението на Божието слово. Векове наред познанието на света се е разпространявало първо от уста на уста, а на покъсен етап, след изобретяването на писмеността, монасите започнали да преписват на ръка и разпространяват Свещените писания. През 1452 година Йоханес Гутенберг изобретява печатарската преса, с чиято помощ осъществява първото печатане на религиозен текст – Библията. За да подготви 200 екземпляра от нея са му били необходими цели 2 години. Печатарската преса на Гутенберг не само спомага за разпространението на Божието слово, но се счита и за преломен момент в развитието на образованието и грамотността на все повече хора от всички социални слоеве. (Знаем, че до изобретяването ѝ и последвалото масовото разпространение на печатни книги да си грамотен и образован е било приоритет само на „избрани“ хора от аристокрацията).

Появата на персоналния компютър през XX век, а малко след това и на Интернет правят достъпа до всякаква информация (включително и религиозна)

изключително лесен и достъпен за милиони и милиарди потребители. Данните се съхраняват и представят в мрежата под формата на т.нар. уеб страници, които в ранния си начален период много наподобяват бял печатен лист хартия, с текст върху него.

Какво всъщност представлява един уеб сайт?

Първо, важно е да се разграничат понятията уеб страница и уеб сайт, които доста хора бъркат и смятат за равнозначни. В своята книга „Онлайн журналистика и медии“ проф. Дерменджиева е публикувала речник с някои основни определения: „Уеб страница (Web Page), е единичен файл с уникален уеб адрес, който се намира в уеб пространството“ (Дерменджиева, 2012: 857). Пак там четем, че уеб сайт (Web Site) е локация на група или съвкупност от логически взаимосвързани уеб страници; те се адресират на общ URL адрес, който често се състои само от името на домейна. Всеки уебсайт се хоства на компютър (компютри), наречен уеб сървър, достъпен през мрежа, като например Интернет или частни локални мрежи. За разглеждането на уебсайтовете са създадени специални програми, наречени уеб-браузъри.

Съществуват различни видове уебсайтове. Изхождайки от определенията за телевизионни и радио програми, бих предложил и тук да използваме следните разграничения:

Според *съдържанието* уеб сайтовете могат да бъдат тясно специализирани, посветени на конкретна тема, и политематични. Религиозните сайтове спадат към групата на тясно специализираните. Политематичните представят на една платформа информация за множество теми. Примери за политематични сайтове са новинарските портали, в които може да се открият различни рубрики (теми) като: политика, спорт, икономика, култура, лайфстайл, хороскопи, игри, хумор, времето и др. В някои политематични сайтове има отделено място или рубрика и за религията.

Но да се върнем на определението за религиозен уеб сайт. Оказва се, че до този момент на проучването не беше открита точна дефиниция нито от наши, нито от чужди специалисти. На базата на споменатите по-горе проучвания ще направя опит за едно работно определение за религиозен сайт. Засега то изглежда по следния начин: *Религиозен уеб сайт* – това е интернет ресурс (уеб сайт), на който чрез текст, графично, чрез снимков, аудио и видео материал са представени събрани сведения, данни, информация за Бог, познания за духовността, за вярващите и за системите от вярвания, а също и информация за ритуали, за свещени места и предмети, и всичко, свързано с определена религия. Или, накратко: **Религиозен уеб сайт е тематично тясно профилиран информационен електронен ресурс за съхранение и представяне на религиозна информация.**

Във връзка с религиозната информация добро определение предлага Симона Гауд, която пише: „Религиозна информация, това е съвкупност от източници, които формират същността на една религия и способите за съществуване на индивида в една или друга религиозна система“ (Гауд, 2015).

Говорейки за религиозни системи и религиозни организации, не може да не обърнем внимание и на някои основни законови изисквания и формулировки, необходими ни за открояването впоследствие на отделните категории и видове религиозни сайтове. В Закона за вероизповеданията откриваме някои важни за изследването ни законови разпоредби: „Регистрацията на религиозните общности като юридически лица в Република България се извършва от Софийския градски съд по реда на глава четиридесет и девета "Общи правила" от Гражданския процесуален кодекс“ (Закон за вероизповеданията, чл.15, т.1). В правен аспект юридически валидизирана формулировка имат следните религиозни категории: *вероизповедание, религиозна общност и религиозна институция*. Те могат да се открият в Допълнителните разпоредби на Закона за вероизповеданията: „Вероизповедание“ е съвкупността от верски убеждения и

принципи, религиозната общност и нейната религиозна институция. „Религиозна общност“ е доброволно обединение на физически лица за изповядване на дадена религия, извършване на богослужение, религиозни обреди и церемонии. „Религиозна институция“ е регистрираната в съгласие със Закона за вероизповеданията религиозна общност, която има качеството на юридическо лице, свои ръководни органи и устав. Според последната направена от мен справка в Софийски градски съд, регистрираните (от 01.01.2003 г. до 16.09.2019 г.) религиозни институции в Република България са с общ брой 191.

Посочихме термините, свързани с религията, които имат правна формулировка в Закона за вероизповеданията. Интересно е да се разбере защо интерпретация на понятието „секта“ липсва там? Отговор на този въпрос дава религиозният експерт Жасмина Донкова в книгата си „Новите религиозни движения в България след 1989 година“ (Донкова, 2011):

*„След демократичните промени у нас **секта** – като религиозно понятие – влезе в постоянна употреба към всички онези религиозни общности в страната, които са различни от Православната църква (с изключение на Римокатолическата и Арменската апостолически църкви, юдейската религиозна общност, мюсюлманската религиозна общност). Поради тази причина в един от дебатите по внесените законопроекта за Закон за вероизповеданията в Комисията по правата на човека и вероизповеданията на 39-тото Народно събрание е разискван въпросът за правна формулировка на термина „секта“. Изхождайки от факта, че Правната комисия на Съвета на Европа не препоръчва конкретна юридическа дефиниция на понятието „секта“, дебатът е прекратен и такава формулировка не е изготвена.*

За разлика от тогава, в последните няколко години вече се забелязва известна тенденция и към изключването на този термин от езиковата употреба, а също и към замяната му с други такива. Това вече се дължи на факта, че днешните наши религиоведи и социолози осъзнават, че това е чисто църковен термин,

който притежава плаващо и доста недефинирано съдържание в нашето обществено-историческо и социално пространство и най-вече негативна конотация, която се нуждае от изясняване и прецизиране“ (Донкова, 2011: 25).

Виждаме, че дори и специалистите вече избягват използването на понятието „секта“. Все по-често те го заменят с друго, така да се каже „политически неутралното“ определение – „ново религиозно движение“.

„За разлика от понятието „секта“, терминът „ново религиозно движение“ по своята същност е академичен, въведен е в употреба през втората половина на ХХ в. от западни религиоведи. Като цяло под това понятие трябва да се разбира широк спектър от религиозни движения и духовни практики, които се основават на нов подход и интерпретации на религията и духовността“ (Донкова, 2011: 31).

Публикации по изследваната проблематика

Публикациите на религиозна тематика в средствата за масово осведомяване (печат, радио и телевизия) са обект на редица проучвания през годините, както от религиоведи, така и от медийни специалисти. Отношенията между средствата за масово осведомяване и религиозните организации, както и последвалата поява на медии с религиозна насоченост, представляват интерес за изследователите.

Религиозните уеб сайтове на български език, като едно сравнително ново явление, на този етап все още не са добре проучени. Оскъдната информация по тази тема е и една от причините за написването на тази статия. До този момент от проучването не беше открито мащабно изследване или каквато и да е класификация на уеб сайтовете на различните религиозни движения у нас.

Голямо проучване за водещите печатни медии и религията е правено преди години (1997) от Мария Дееничина, Светлана Божилова, Юлиана Методиева и Снежана Попова. То е със заглавие „Промяната на знаците: медии и религия“ и

в него чрез различни професионални и съдържателни показатели, са търсени същностни характеристики на медийната действителност на религиозната тема; социалният и политически климат, в който битува тази проблематика в България; характерни особености при конституирането на образите на различните вероизповедания.

Изследването предизвиква интересен отзвук и последващи реакции. Ето как то е представено в статията „Църквата през погледа на медиите“ на Църковен вестник: *„В пресата православната тематика заема повече място, отколкото всички други вероизповедания взети заедно, но няма постоянни християнски рубрики върху цяла тематична страница дори в броевете в края на седмицата. В редакциите не достигат квалифицирани кадри, които да боравят компетентно с църковната и религиозната проблематика, рядко се търси мнението на експерти (православни богослови) или на носителите на меродавност (главно епископите)“*. Пак там е споменато, че светските медиите: *„...пропагандират нехристиянски религиозен светоглед – чрез астрологически, окултистки материали и пр. – който обаче не се осъзнава като такъв от тях“*; *„...нямат специфичен език за Църквата. Използват обичайния си език и стил, който е разрушителен, ексцесивен, принизяващ“* (Църковен вестник, 2002, № 5). От написаното ясно се очертават изводите, че са необходими повече усилия и мерки за сближаването между религиозните организации и медиите, както и належащата вече нужда на религиите от собствени медийни канали. Именно в края на ХХ век (1997-1999 г.) започва и масовото популяризиране и навлизане на Интернет в България. От тогава са и данните за появата на едни от първите религиозни уеб сайтове у нас (на Бялото братство). Отначало те са със скромен изглед, информацията е представена предимно в текстов формат, без сложни графични елементи, мултимедия, звук или видео. С напредването на технологиите (по-бързи компютри, увеличаване на скоростта на предаване на данни по Мрежата), уеб сайтовете на религиозните организации стават все по-

развити. Започват проекти и за по-сложни в техническо отношение реализации, а именно – създаване на интернет радио и интернет телевизионни религиозни канали.

Интернет религиозни радиостанции на български език

Все още проучванията ми са на много ранен етап, но като първо интернет радио с религиозна насоченост и на български език бих посочил радио „Ватикана“, за което намерих информация, че осъществява такива предавания на уеб радиото си още от 2000 година. Не трябва да се забравя и фактът, че ефирни предавания на български език радио „Ватикана“ предава на къси и средни вълни още от 1949г. В края на 2005г. се появява и първото православно интернет радио на български език – радио „Сион“.

Интерес за това изследване представлява статията „Уеб радио 2014-2017: Групови адреси и индивидуални обръщения“ на Снежана Попова, която представя уеб радиото на български език на базата на две проучвания – от 2014 и 2017 година. В материала се изследват и тематичните радиостанции, в това число и религиозните, които пряко ни интересуват. Ето какво четем там:

„При специализираните в тематика радиостанции устойчивост бележат радио „Здраве“ (с програма на български и на английски, включва новини от FSN Medical Technologies) и религиозните радиостанции, които продължават да излъчват и през 2017 – Радио 865 (с подкрепата на Транссветовно радио), „Беинса Дуно“ (в правенето му съучастват хора от дъновистката общност), „Блага вест“ (Българска Евангелска църква), C-BG Radio (Християнско радио), „Глас на истината“ (по самоописание разчита на спомоществователи и не е подкрепяно от религиозна деноминация), „Светлина“ (радио-телевизия – „Радиото, което се вижда“; правено от българи в Канада)“ (Попова, Сн., 2018)

Цитираните в материала дефиниции за нет радио намират своето естествено приложение и за тази статия: „Нет радио, или още интернет радио, уеб радио, стрийминг радио и е-радио, е по-сложна мрежова технология, в сравнение с традиционното радио [...] това е хибридна технология, която едновременно актуализира и глобализира традиционното радио.

Има два вида нет радио: радио онлайн и only net радио. Радио онлайн са регулираните традиционни радиостанции със съществуващите публики, които използват интернет като допълнителна услуга. Обратно, only net радиото обикновено е нерегулирано. И в двете си форми нет радиото съчетава пет различни характеристики на интернет и цифровизацията – то е: 1. мултимедийна платформа на конвергиране на печатни и аудио-визуални текстове; 2. интерактивно; 3. глобално; 4. осигурява достъп при поискване до 24-часова база данни; 5. мрежа от мрежи в единна виртуална онлайн общност“ (Цит. по Попова, Сн., 2018).

От изследователска гледна точка най-голям интерес за този труд представлява публикацията на Вяра Ангелова „Български онлайн радиостанции на религиозна тематика“ (Ангелова, 2014: 207). Анализът е направен на базата на резултатите от проекта „Уеб радио в България“, проведен през 2014 г. От статията става ясно, че в този период общо шест са откритите онлайн радиостанции, свързани с религиозна тематика: радио „Блага вест“; „радио 865“; С-BG radio; радио „Светлина“; радио „ВОТ – глас на истината“; радио „Православна младеж“ и радио „Беинса Дуно“. Отбелязва се, че същият брой те са били и назад във времето (през 2010 г.), според данни в печата от тогава (Марченко, 2010). Любопитен факт е, че и шестте радиа са изцяло и единствено християнски и че няма такива на останалите големи религиозни общности, което, според авторката, се дължи на липсата на самоорганизация на общностите или, по-вероятно, на наличието на сходни проекти на чужди езици (например на турски

или арабски за мюсюлманите). Четири от изброените християнски радиа по това време имат свои профили и в социалната мрежа Фейсбук.

Интернет религиозни телевизии на български език

Важна информация за телевизиите в интернет откриваме в статията на Жана Попова: „Уеб телевизиите в България през 2017: от мечтата за кабелна телевизия към мечтата за високо дигитално качество“ (Попова, Ж., 2018). Текстът представя състоянието на уеб телевизията на български език на базата на резултати от проекта, финансиран по ФНИ на СУ „Уеб радио и телевизия на български език“ и проведен през 2017 г. Ето какво споделя авторката за началото на онлайн телевизията у нас, както и за религиозните уеб телевизии, които пряко ни интересуват: „...Преминава дълъг период, в който единствените уеб телевизии, които се създават, са на различни християнски деноминации.“ Пак там четем: „...Най-много трансформации от създаването си претърпяват религиозните телевизии.“ Откриваме информация и за първите онлайн религиозни телевизии: „На 10 март 2007 г. е началото за „Християнската адвентна online телевизия Норе Chanel Bulgaria“. Създадена е от екип на Църквата на адвентистите от седмия ден в България. По сведения на predavatel.com след това възниква „Пловдивска православна телевизия“, според чиято история започва „излъчване на 11 февруари 2010 г. през уеб страницата на Пловдивска митрополия.“

В материала се споменава и за още три уеб религиозни телевизии: „Хармония TV (НТВ)“, която се самоопределя като „християнска телевизия, която е част от видението на Евангелска Църква на вяра – Емануил, град Пловдив“; Телевизия „Светлина“ и „865tv“. Втората е обявена като „християнски видео канал на Студио 865, който се разпространява от IPTV.bg“. Интернет протокол телевизията „865tv“ обаче има характеристиките на уеб телевизия.“ В

началото на статията на Жана Попова са изведени и определения, които са важни и за нашето проучване на онлайн религиозната телевизия: „Грета Дерменджиева слага знак на равенство между уеб телевизия и интернет телевизия и дава следното определение: „специално конструирано за онлайн излъчване съдържание и нов модел на телевизионна комуникация“ (Попова, Ж., 2018).

Класификация на изследваните религиозни сайтове

Изследователят Кристофър Хеланд смята, че различните религиозни организации използват интернет по различни начини. Поради това религиозното участие в киберпространството е класифицирано от него в две категории: *религия–онлайн* и *онлайн–религия* (Helland, 2002:294).

В първата категория, *религия онлайн*, уебсайтовете са създадени да представят религията по такъв начин, че вертикалният контрол се запазва и се поддържа традиционната власт. Информацията за религиозната доктрина, догмите и организацията се предават от един до всички и няма т.нар. обратна връзка. Тук не е дадена възможност на потребителите да участват в дискусии и да дават своя принос чрез споделяне на своите лични убеждения и мнения в уеб сайта. Служителите на официалните религиозни уеб сайтове изцяло определят и контролират медийната среда.

Информацията, представена от религията онлайн, се контролира от официални религиозни организации чрез използване на форма на еднопосочна комуникация. (Helland, 2000: 295). Като примери от тази категория са посочени официалните уеб сайтове на някои от основните религии по света: www.vatican.va, www.scientology.org, www.lds.org; www.dalailama.com; <https://www.theismaili.org>. В едно проучване, проведено от Pew Internet and American Life Project, е установено, че официалните уебсайтове на църквите „са много по-склонни да

използват мрежата за еднопосочни комуникационни функции като публикуване на проповеди и основно информация, отколкото да имат двупосочни комуникационни функции или интерактивни функции като духовни дискусии, онлайн молитва или набиране на средства“. Проучването разкрива, че 96% от анкетираните официални религиозни уебсайтове (1309 уебсайта) нямат дискуссионни форуми, а само 4% от тях (52 уебсайта) предоставят на потребителите зони за диалог (Цит. по Helland, 2002: 295).

Вместо да практикуват религия онлайн, тези, които влизат в официалните религиозни уебсайтове, биват насочвани към официална информация за конкретна вяра, система и практика. Това контролирано взаимодействие може да бъде неблагоприятно за религиозните организации, тъй като хората използват Интернет не само като инструмент за търсене на определена религиозна информация, но и като среда, в която могат да изразят личните си убеждения, да обсъдят религиозния си опит и да практикуват религия онлайн (Helland 2000: 296).

Изглежда, че религията-онлайн е създадена от религиозни групи, основани на йерархична религиозна организация. Според създателите на религия-онлайн интернет е средство за продължаване на техния институционален контрол и структура онлайн и инструмент за предаване на техните съобщения, а не среда за обсъждане на религиозни вярвания и практики. Според Helland, те всъщност нарушават две основни правила на интернет: осигуряване на външни връзки към други уебсайтове и позволяване на многопосочна комуникация или отворен обмен на информация (Helland, 2007: 965).

За разлика от религия-онлайн, *онлайн-религията* се отнася до уебсайтове, чиито създатели и потребители възприемат Интернет и World Wide Web не само като средство, но и като среда за изразяване на религиозни гледни точки и практикуване на религия онлайн. Като цяло онлайн-религията се създава от неофициалните религиозни групи или личности, които искат да създадат място,

където сърфиращите онлайн могат да обсъждат религиозните си възгледи, да споделят своите духовни преживявания, да се молят заедно чрез Интернет (Helland, 2000: 298).

Онлайн религията, може да се постави в следните три категории уеб сайтове (Helland, 2000: 298):

Първо, неофициални религиозни уебсайтове, които са създадени от неофициални религиозни движения, използващи „набор от религиозни и квазирелигиозни вярвания и практики, които не се приемат, признават или контролират от официални религиозни групи“. В католическата религия примери за това са www.catholic.org и www.partenia.com. Те предоставят на потребителите връзки към други неофициални религиозни уебсайтове, както и разнообразие от религиозни вярвания и изрази.

Второ, уебсайтове, създадени от нови религиозни движения като New Age, Neopaganism/ техно-езически групи, окултни/ магически групи, Wicca и Transhuman. В тези уебсайтове на потребителите са предложени различни услуги, вариращи от дискуссионни форуми, чат стаи и учебни групи до онлайн молитва или друг виртуален религиозен ритуал. Примерите от този вид уеб сайтове включват: www.thepaganweb.com, www.thedance.com и www.notelrac.com.

На трето място, онлайн религията може да се представи във вид на търговски уебсайтове, които са разработени специално за религиозно и духовно взаимодействие извън традиционната за една религиозна структура йерархична организация. Тези уебсайтове са характерни с недоминиращо влияние, отворени са за неограничени религиозни дискусии и чрез чат стаи или форуми, често пренасочват четящите към други връзки, които пък от своя страна предоставят на вярващите религия с онлайн-молитва, изчерпяващи ритуали и др. Примери за този вид уебсайтове са: www.beliefnet.com, който е по-традиционен религиозен уебсайт, www.spiritweb.com, който е считан и за уебсайт за новите, т. нар. ню

ейдж движения, www.withcvox.com и www.technoetic.com, и редица чат стаи или форуми.

Класификация и анализ на откритите до момента религиозни уеб сайтове на български език

Както се вижда от изследванията, доста пъстра е „палитрата“ на организациите, свързани по един или друг начин с религията, съответно такава е и представянето на техните уеб страници в мрежата. За обхващане на големия „периметър“ може да бъде подходено по различни критерии:

1. Сайтовете да се категоризират според вида на изповядваната религия на принципа традиционни за България религии (християнство, мюсюлманство, юдаизъм, католицизъм и арменска апостолическа църква) и останалите, регистрирани от СГС, както и всички други, които могат да се класифицират като нови религиозни движения.

За целта на това изследване, може би най-уместно е да се използва моделът на Жасмина Донкова (Донкова, 2012: 45) за класификация на религиите на базата на доктриналната идентичност. Предвид анализираниите от нея изследвания на различни западноевропейски и руски изследователи, тя предлага следната класификация, която и ние ще използваме за да успеем да категоризираме религиозните уеб сайтове и да ги разделим на:

- християнски и неохристиянски (религиозни движения с преобладаващи християнски елементи в доктриналната система);
- будистки или необудистки религиозни общности, в основата на които е религиозно-философската система на будизма като световна религия;
- хиндуистки и неохиндуистки религиозни движения;
- религиозни движения с ислямска насоченост;
- окултни групи;

- религиозни общности и групи с китайска философско-мистическа ориентация;
- религиозни общности и групи с японска философско-мистическа ориентация;
- неоезически религиозни групи и общности;
- еkleктични религиозни движения;
- сатанински организации и групи.

Освен тези групи, след приемането за Закона за вероизповеданията и влизането му в сила от 1 януари 2003 г. принципите на новата за България религиозност се изразяват чрез:

- нерегистрирани религиозни общности
- регистрирани като асоциации или фондации, извършващи обществено полезна дейност по реда на Закона за юридическите лица с нестопанска цел;
- различни центрове за здраве, красота, самоусъвършенстване, бизнес обучения;
- екологични дружества и програми за здравословен живот.

2. Уеб сайтовете може да се групират според предназначението и поставените цели на: институционален уеб сайт, личен уеб сайт, сайтове на храмове и манастири, блогове, влогове, сайтове за видео споделяне, тематични портали, форуми, уеб библиотеки, образователни уеб сайтове, религиозни медийни сайтове на онлайн радио и онлайн телевизия.

Примерно графично представяне на религиозните уеб сайтове на български език

Откритите по време на изследването религиозни уеб сайтове на български език за момента са над 100. За по-ясното и нагледното им представяне, предлагам на вашето внимание кратък вариант (поради ограниченото място) на таблица с няколко примера от различни по вид уеб сайтове, както и на разнообразни вероизповедания или нови религиозни движения. В таблицата има и графа

„Специфики“, в която са отбелязани интересни и понякога уникални за всеки сайт отличителни особености.

	Име на религиозна организация	Вероизповед ание	Рег. по ЗВ	Тип, вид на уебсайта	Домейн, име	Специфики
1	Българска православна църква	Християнство	Да	Официал ен портал	bg- patriarshia. bg	Официални документи, църковен календар, мултимедийни материали, дигитална библиотека
2	Главно мюфтийство	Ислям	Да	Официал ен портал	grandmufti. bg	Специален часовник, доп. услуги - лиценз „Халял“, моб. приложения и др.
3	Будистка общност в България	Будизъм	Да	Официал ен уеб сайт и форум	buddhistbg. org	Форумът е качен на друг сайт: www.svruestestvenoto. com
4	Бяло братство	Окултно учение	Да	Официал ен портал	beinsadoun o. org	Информационен уеб портал с отделни раздели за новини, курсове, музика, библиотека, паневритмия
5	Духовно- просветен център „Св. Архангел Михаил“	Християнство	Да	Учебно- информа ционен сайт	arhangel.bg	Секции с аудио и видео репортажи
6	Православен храм „Свети Анастасий“, гр. Варна	Християнство	Да	Уеб сайт на религиоз ен храм	sv-atanasii- varna.org	Секции със собствено списание и тв предаване „Амвон“, и детско списание „Камбанка“
7	„Ислям за мюсюлманите и немюсюлманите“	Ислям		Учебно- информа ционен уеб блог	islambulgar ia.blogspot. com	Уеб инструмент за превръщане на дата от Грегорианския календар в Хиджри дата
8	Свидетели на Йехова	Християнство	Да	Официал ен уеб сайт	jw.org/bqn	Адаптиран за хора със зрителни и слухови увреждания. Преведен

						на повече от 900 езика, вкл. жестомимични
9	„Ислямио“	Ислям	Да	Сайт за видео споделяне	islamio.com/bg	Богата колекция от видеоматериали за исляма – създателите на сайта твърдят, че те са над 20 000.
10	„Факти за Свидетели на Йехова“	Християнство		Анти уеб сайт	svidetelinajehovafakti.org	Създаден от фондация, целта на този сайт е да помогне на членовете на Свидетели на Йехова да напуснат организацията и да намерят спасение в Исус Христос
11	GotQuestions	Християнство		Куиз (Quiz) уеб сайт	hgotquestions.org/Bulgarian/	Уеб сайт с множество въпроси и отговори на християнска тематика
12	MagicGateBg.com	Окултизъм	Не	Окултен уеб сайт и форум	magicgatebg.com/MGB/index.php	Голям уеб сайт и форум с подробна информация за всичко, свързано с магиите.
13	Пловдивска Митрополия и Православна телевизия	Християнство	Да	Уеб сайт и подсайт на Православна телевизия	plovdivskamitropolia.bg	Православен ТВ канал със 17 часова ежедневна програма - онлайн и по кабел (за Пловдивска област).
14	Bibliata.tv	Християнство		Уеб сайт за видео споделяне	bibliata.tv	Според създателите до момента на сайта има качени над 41 000 клипа.
15	Evangelско.info	Християнство		Новинарски уеб сайт	evangelско.info	Всеки ден евангелски новини от България и света.
16	Радио 865	Християнство		Интернет радио	radio865.com	Предавания на български и ромски език.
17	Българо-японски център по рейки и медитация "Светлина"	Рейки и медитация		Уеб сайт	bulgaria-japan.com	Сайт за духовно израстване, медитация и рейки.

Заключение

Интернет като медиен канал се оказва най-адекватен и предпочитан за информационните нужди на религиозните организации, благодарение на своите уникални свойства – мултимедийност, хипертекстуалност и интерактивност. Гъвкавост на форматите за представяне на информацията; способност да се формират и поддържат хоризонтални връзки; възможност за създаване и на персонално съдържание – всички тези свойства на Интернет умело се използват за предаване на религиозен смисъл, разпространение на информация с религиозен характер, мисионерски комуникации и вътрешно взаимодействие между членовете на една религиозна организация.

Религиозната медийна картина се оказва изключително „пъстра“, а сайтовете на религиозна тематика включват цялата „палитра“ от различни по функционалност информационни платформи – портали, информационни и образователни сайтове, лични религиозни сайтове, сайтове на храмове и свещени места, блог, влог, библиотека (с електронни и аудио книги), сайтове за видео и аудио споделяне, интернет радио и телевизия, и много други.

До този момент у нас има официално регистрирани 191 религиозни институции, като почти всички имат и свой уеб сайт. Освен тях, в България съществуват още неясен брой нерегистрирани религиозни общности; регистрирани като асоциации или фондации, извършващи обществено полезна дейност; различни центрове за здраве, красота, самоусъвършенстване, бизнес обучения; екологични дружества и програми за здравословен живот. Те също умело се възползват от всички възможности за изява и представяне, които им предоставя мрежата.

В статията беше проследено началото и последващото развитие на религиозните уеб сайтове на български език. Анализирахме някои законови изисквания и определения. Направен бе опит за класифициране на това многообразие от уеб

ресурси по определени критерии – според вида на изповядваната религия, според това дали тя е официално регистрирана или не. Накрая, на базата на изследваните сайтове, бе направен опит и за разграничение според вида на използваната платформа за уеб сайт (блог, портал, форум и т.н.). Обобщената информация бе представена в съкратен вариант в примерна таблица.

Основни субекти на българското религиозно информационно интернет пространство са Българската православна църква и независимите православни уеб сайтове, както и религиозните уеб сайтове на протестантската и католическите общности – те общо, като християнски сайтове, представляват около 50% от всички сайтове на религиозна тематика на български език.

Силно е присъствието на уеб сайтовете на новите религиозни движения, окултните групи, неоезическите и еkleктичните религиозни движения.

Мюсюлманската, арменската и еврейската религиозни общности са представени от по няколко сайта за всяка група.

В повечето изследвани случаи религиозните уеб сайтове се опитват да следват стандартите на светските информационни портали, но има и известни специфични разлики. Част от тях включват наличието на определени функционалности на сайта, свързани с конкретната религия, като например специални инструменти (часовници, календари, GPS ориентация към свещено място и др.).

В жанрово отношение, освен традиционните за журналистиката – интервю, обзорна статия, рецензия, репортаж, беседа и др., тук се срещат специфични жанрове, характерни за религиозните медии като проповед, сказка, житие, поучения.

Особено внимание се отделя на рецензии на статии, книги и филми, разкази за личности и светци и Бог, просветни и аналитични материали за изкуство, различни културни феномени и тенденции, съвети за семейния живот,

нравствени проблеми, благотворителност и социални дейности. Уеб сайтовете на религиозните организации се развиват постоянно.

Религиозните уеб радио и уеб телевизия успешно излъчват своите програми в Мрежата, които вече могат да се слушат и гледат и от преносими мобилни устройства. В повечето уеб сайтове съществуват секции „видео“ и „аудио“, използват се подкасти и виджети, предлагат се електронни библиотеки с религиозна литература, както и аудио книги. Потребителите биват мигновено информирани за нови материали на сайта чрез „пуш нотификации“ или чрез имейл абонамент.

Ролята и влиянието на религиозните медии в интернет нарастват постоянно, особено в последните години. Днес, благодарение на бързото развитие на мобилните комуникации, всеки един притежател на смартфон може да чете, слуша, гледа и дори (виртуално) да присъства на проповед, да се свърже директно със свещенослужител или да си изтегли мултимедиен вариант на Библията или Корана.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

АНГЕЛОВА, Вяра (2014). Български онлайн радиостанции на религиозна тематика. В: *Информационни технологии, култура, общество*. Съст. ред. Шопова, Татяна. Благоевград: Университетско издателство „Неофит Рилски“. [Angelova, Vyara (2014). *Balgarski online radiostantsii na religiozna tematika*. V: *Informatsionni tehnologii, kultura, obstestvo*. Sast. Red. Shopova, Tatyana. Blagoevgrad: Universitetsko izdatelstvo 'Neofit Rilski']

БОЧКОВ, Пламен, Веселин **МЕТОДИЕВ**. Религия. *Университетски речник – основни понятия*. София: НБУ. Достъпен на: <<https://nbu-rechnik.nbu.bg/bg/obsht-spisyk-napontiq/religiq>> (последно посетен на 11.10.2019) [Bochkov, Plamen, Veselin Metodiev. *Religiya. Universitetski rechnik – osnovni ponyatiya*. Sofia: NBU.]

ГАРАДЖА, Виктор И. (1995). *Религиоведение*. Достъпен на: <https://chairoflogicphiloscult.files.wordpress.com/2013/02/d0b2-d0b8-d0b3d0b0d180d0b0d0b4d0b6d0b0-d180d0b5d0bbd0b8d0b3d0b8d0bed0b2d0b5d0b4d0b5d0bdd0b8d0b5.pdf> (последно посетен на 01.11.2019г.) [Garadzha, Viktor I. (1995). *Religiovedenie*.]

ГАУД, Симона (2015). Религиозна информация. *Проза ру*. Достъпно на: <<https://www.proza.ru/2015/01/26/663>> (Последно посетено на 15.09.2019г.) [Gaud, Simona (2015). Religioznaya informatsiya. *Proza ru.*]

ГРАДЕВ, Владимир (2009). Към едно възможно дефиниране на понятието за религия. *Християнство и култура*. Достъпно на: <http://www.hkultura.com/images/br/2009/45/2009_45.pdf> (Последно посетено на 09.10.2019) [Gradev, Vladimir (2009). Kam edno vazmozhno definirane na ponyatiето za religiya. *Hristiyanstvo i kultura*]

ДЕРМЕНДЖИЕВА, Грета (2012). *Онлайн журналистика и медии*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. [Dermendzhieva, Greta (2012). *Online zhurnalistika i medii*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo ‘St. Kl. Ohridski’]

ДОНКОВА, Жасмина (2011). *Новите религиозни движения в България след 1989 година*. Верен. [Donkova, Zhasmina (2011). *Novite religiozni dvizheniya v Balcaria sled 1989 godina*]

ЛИФИНЦЕВА, Татяна (2009). „Религия“ – проблема определения понятия. <https://publications.hse.ru/mirror/pubs/share/folder/rdbvtdm1yr/direct/65564853> (последно посетен на 09.09.2019г.) [Lifintseva, Tatyana (2009). ‘Religiya’ – problema opredeleniya ponyatiya]

МЕТОДИЕВА, Юлиана, ПОПОВА, Снежана, ДЕЕНИЧИНА, Мария, БОЖИЛОВА, Светла (1997). Промяна на знаците: Медии и религия. София: БХК. Достъпно на: <https://www.bghelsinki.org/media/uploads/special/media_religion-1997.pdf> (последно посетен на: 24.10.2019г.) [Metodieva, Yuliana, Popova, Snezhana, Deenichina, Mariya, Vozhilova, Svetla (1997). Promyana na znatsite: Medii i religiya. Sofia: BHK.]

ПОПОВА, Жана (2018). Уеб телевизиите в България през 2017: от мечтата за кабелна телевизия към мечтата за високо дигитално качество. *Медialog*, 3/2018. Достъпно на: <<https://www.medialog-bg.com/?p=995>> (последно посетен на 01.10.2019г.) [Popova, Zhana (2018). Web televiziite v Balcaria prez 2017: ot mechtata za kabelna televiziya kam mechtata za visoko digitalno kachestvo. *Medialog*, 3/2018]

ПОПОВА, Снежана (2018). Уеб радио 2014-2017: Групови адреси и индивидуални обръщения. *Медialog*, 3/2018. Достъпно на : <<https://www.medialog-bg.com/?p=939>> (последно посетен на: 28.09.2019г.) [Popova, Snezhana (2018). Web radio 2014-2017: Grupovi adresi i individualni obrasteniya. *Medialog*, 3/2018]

HELLAND, Christopher (2002). *Surfing for Salvation*. In: *Religion*. Vol. 32, issue 4.

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

БЯЛО БРАТСТВО, първи сайт от 1997 г. Достъпен в архивиран вид на <https://web.archive.org/web/20010402021805if_/http://www.beinsadouno.org:80/> (последно посетен на 20.09.2019г.) [Byalo bratstvo, parvi site ot 1997 g.]

ЗАКОН ЗА ВЕРОИЗПОВЕДАНИЯТА.

<<https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135462355>> (последно посетен на 15.09.2019г.) [Zakon za veroizpovedaniyata. *Lex.bg*]

Първият в света уеб сайт. Достъпен на:

<<http://info.cern.ch/hypertext/WWW/TheProject.html>> (последно посетен на 25.10.2019г.)

[Parviyat v sveta web site. *Info.cern.ch*]

ФОРУМ „НАУКА“. Достъпен на: <<https://www.forumnauka.bg/topic/19004-що-е-религия/>> (последно посетен на 15.10.2019) [Forum 'Nauka'. *www.forumnauka.bg*]

ЦЪРКОВЕН ВЕСТНИК. Достъпен на: <<http://synpress-classic.dveri.bg/05-2002/medii.htm>> (последно посетен на: 11.10.2019г.) [Tsarkoven vestnik]